

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право
УДК 342.7

Литвин Наталія Анатоліївна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри службового та медичного права
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Lytvyn Nataliia

*Doctor of Law, Professor,
Professor of the Department of Service and Medical Law
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

ORCID: 0000-0003-4199-1413

Мельник Алла Анатоліївна

*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри службового та медичного права
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Melnyk Alla

*PhD, Assistant of the Department of Public Service and Medical Law
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

ORCID: 0000-0002-9212-9586

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ БІЖЕНЦІВ ТА
ОСІБ, ЩО ПОТРЕБУЮТЬ ДОДАТКОВОГО АБО ТИМЧАСОВОГО
ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС**

**THE REGULATORY AND LEGAL PROTECTION OF THE RIGHTS
OF REFUGEES AND PERSONS IN NEED OF ADDITIONAL OR
TEMPORARY PROTECTION IN UKRAINE AND EU COUNTRIES**

Анотація. Стаття присвячена аналізу національної правової системи та її підсистем, правової системи Європейського Союзу та вимог

міжнародно-правових норм і стандартів щодо захисту прав біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту. Вказується на те, що війна в Україні, яку розв'язала російська федерація спровокувала наймасштабніші порушення прав людини, що спричинило масові смерті, руйнування, страждання і міграцію населення. Перед Україною постало питання відпрацювання механізмів, що відповідають міжнародним нормам, конвенціям та угодам, і є вимребуваними в умовах вступу до Європейського Союзу.

Зазначається, що наявний досвід правового регулювання міграційної діяльності показує, що законодавство України про біженців в певній мірі відповідає нормам міжнародного права, але є недостатнім для розв'язання багатьох конкретних проблем. Так, українське законодавство у справах біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту не містить положень, які б створювали перешкоди для визнання їх тимчасового статусу. Крім того, якщо такі особи з тих чи інших причин незаконно перетнули державний кордон та своєчасно звернулися для отримання статусу біженця до відповідних державних органів, вони звільняються від адміністративної відповідальності. Разом з тим, зважаючи на рекомендації Конвенції про статус біженців від 1951 р., доцільно вдосконалити системи державного сприяння та контролю щодо прав та обов'язків біженців шляхом імплементації до національного законодавства, що у свою чергу призведе до усунення розбіжностей і надання одноманітності правовому регулюванню міграційних процесів до єдиної європейської системи захисту біженців. Найкращим варіантом вирішення цієї проблеми за європейськими стандартами захисту біженців є повернення їх на історичну батьківщину. Але війна в Україні затягується на невизначений термін, а це у свою чергу стане причиною для прийняття нових, більш довгострокових рішень країнами ЄС, які приймають біженців.

Зроблено висновок, що міжнародні договори є основним юридичним джерелом інституту прав біженців, які безпосередньо регулюють та містять конкретні положення, що визначають статус біженців. Але для вирішення проблем біженців крім міжнародного права, велике значення має і законодавство країн, які їх приймають. Тому сьогодні країнам потрібно не боротися з міграцією, а правильно її регулювати у правовому полі. Відповідно прагнення України щодо вступу до ЄС вимагає будувати державу на основі загальноприйнятих в Європі засад, серед яких провідне місце посідає і формування міграційної політики на тих же принципах, що застосовані в ЄС, а також співпраці у зазначеній сфері через надання юридичної, технічної, фінансової, інформаційної допомоги, що помітно сприяло розробці міграційного законодавства, розбудові відповідних органів виконавчої влади.

Ключові слова: *біженці, статус біженця, захист прав біженців, додатковий та тимчасовий захист, міграція, міграційна політика, законодавство ЄС, права людини, органи державної влади, контроль.*

Summary. *The article is devoted to the analysis of the national legal system and its subsystems, the legal system of the European Union and the requirements of international legal norms and standards regarding the protection of the rights of refugees and persons in need of additional or temporary protection. It is pointed out that the war in Ukraine, which was unleashed by the Russian Federation, provoked the largest violations of human rights, which caused mass deaths, destruction, suffering and migration of the population. Ukraine faced the issue of working out mechanisms that correspond to international norms, conventions and agreements, and are required in terms of joining the European Union.*

It is noted that the existing experience of legal regulation of migration activities shows that Ukrainian legislation on refugees to some extent complies

with international law, but is insufficient to solve many specific problems. For example, Ukrainian legislation on refugees and persons in need of additional or temporary protection does not contain provisions that would create obstacles to the recognition of their temporary status. In addition, if such persons illegally crossed the state border for one reason or another and applied for refugee status in a timely manner to the relevant state authorities, they are discharged from administrative responsibility. At the same time, taking into account the recommendations of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees, it is advisable to improve the systems of state assistance and control over the rights and obligations of refugees through implementation into national legislation, which in turn will lead to the elimination of contradictions and uniformity of legal regulation of migration processes into a single European refugee protection system. The best way to solve this problem in accordance with European standards of refugee protection is to return them to their historical homeland. However, the war in Ukraine is dragging on indefinitely, and this, in turn, will require new, more long-term decisions by EU countries that accept refugees.

It is concluded that international treaties are the main legal source of the refugee rights institution, which directly regulate and contain specific provisions defining the status of refugees. However, in addition to international law, the legislation of the host countries is also of great importance for solving the problems of refugees. Therefore, today, countries need to regulate migration properly in the legal field rather than fight it. Accordingly, Ukraine's aspiration to join the EU requires building the state on the basis of generally accepted European principles, among which the leading place is occupied by the formation of migration policy on the same principles as those applied in the EU, as well as cooperation in this area through the provision of legal, technical, financial, and informational assistance, which significantly contributed to the development of migration legislation and the development of relevant executive bodies.

Key words: *refugees, refugee status, protection of refugee rights, additional and temporary protection, migration, migration policy, EU legislation, human rights, public authorities, control.*

Постановка проблеми. На сьогодні війна в Україні, яку розв'язала російська федерація спровокувала наймасштабніші порушення прав людини, що спричинило масові смерті, руйнування, страждання і міграцію населення. Неабиякого значення при цьому набули питання міграційної політики щодо біженців та їх відображення у національному законодавстві.

Цілком очевидно, що перед Україною та іншими державами світу, куди змушені були тікати біженці з України, Центральної Африки, Сирії, країн Східної Азії тощо, постало питання відпрацювання механізмів, що відповідають міжнародним нормам, конвенціям та угодам, і є витребуваними в умовах вступу до Європейського Союзу.

Варто зазначити, що міграційна проблематика зумовила також необхідність перегляду підходів, що лежать в основі ініціативи Східного партнерства та політики сусідства Європейського Союзу. За період після останнього саміту, який відбувся 15 грудня 2021 р. у Брюсселі, регіон зазнав тектонічних змін. З початком широкомасштабної війни в Україні виникли нові виклики та загрози зовнішнього і внутрішнього характеру, які обумовили кризовий стан Східного партнерства і невизначеність його подальших перспектив. Еміграційна криза виявила і цілу низку обмежень для подальшого розвитку ініціативи, досягнення її основних цілей та адаптації, відповідно до нових викликів у різних сферах (політиці, економіці, безпеці, міграції). За таких умов перед ЄС постає необхідність активніше шукати нові стратегії та підходи для взаємодії з різними країнами-партнерами, виходячи з їх сучасного позиціонування. Після більш ніж року війни в Україні, ініціатива Східне партнерство та політика сусідства ЄС мають зазнати докорінних змін, у т.ч. стати інструментом

поглиблення секторального співробітництва з ЄС у галузі безпеки та міграції, де безпека має бути ключовим компонентом. Співпраця України з ЄС у сфері міграції також спрямована насамперед на реалізацію завдань України у сфері національної безпеки. Проте поки що ці цілі не були повністю досягнуті [1]. Варто зазначити, що деякі положення законодавства України про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, на сьогодні є недостатньо врегульованими, що відповідно не вирішує багатьох конкретних проблем. Тому актуальним є розгляд національної правової системи та її підсистем, правової системи Європейського Союзу та вимог міжнародно-правових норм і стандартів щодо захисту прав біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні питання, що стосуються тих чи інших питань біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту були предметом дослідження низки науковців. Серед учених, які досліджували окремі аспекти цієї проблеми, доцільно виокремити праці І.О. Гарної [2], Н.П. Демчук [3], О.О. Городецького [4], Ю.В. Деркаченко [5], Р.А. Калюжного [6], В.К. Колпакова [7], О.В. Кузьменко [7], А.С. Мішеніної [5], В.І. Олефіра [8], С.О. Мосьондза [9], А.Л. Свящюка [10], Н.П. Тиндик [11], Г.В. Чуприни [12] та інших.

Мета статті полягає в аналізі національної правової системи та її підсистем, правової системи Європейського Союзу та вимог міжнародно-правових норм і стандартів щодо захисту прав біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту.

Виклад основного матеріалу. Біженці та особи, які потребують додаткового або тимчасового захисту не є новим явищем для України і повномасштабне вторгнення російської федерації лише ще більше загострило проблеми, пов'язані з таким захистом. Так, зазвичай біженці знаходяться у юридично невизначеному становищі, коли повернення до

своєї країни не є безпечним, а перебування в іншій країні ускладнене відсутністю документів, доступу до соціальних та медичних послуг чи навіть обмеженням вільного пересування. Тому у вирішенні проблем біженців важливу роль покликане відігравати не тільки міжнародне право, а й національне законодавство держав, оскільки біженці, залишаючи свої країни, поселяються на території певних держав [10, с. 11].

Так, частина 2 статті 26 Конституції України [13] врегульовує питання надання притулку іноземцям та особам без громадянства; стаття 33 Конституції кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантує свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну; п. 2, п. 10 частини 1 ст. 92 Конституції говорить про те, що виключно законами України визначається, громадянство, правосуб'єктність громадян, статус іноземців та осіб без громадянства, а також засади регулювання демографічного та міграційного процесів; п. 8 частини 2 статті 92 вводиться поняття міграційного режиму, відмінного від загального.

Надання таких прав мігрантам, зокрема біженцям і шукачам притулку в Україні, не залишилось без уваги міжнародних організацій. Зокрема, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців в Україні дійшло висновку про те, що відповідні конституційні норми є демократичними, відповідають рекомендаціям ООН, Ради Європи, ОБСЄ та інших міжнародних організацій у цій сфері [14, с. 3].

З метою гармонізації національного законодавства до стандартів захисту Європейського Союзу був прийнятий Закон України від 8 липня 2011 року № 3671-VI «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [15] (далі – Закон), який регламентує процедуру отримання статусу біженця та осіб, які потребують додаткового захисту,

втрати, позбавлення статусу біженця, додаткового та тимчасового захисту. Завдяки наявності цього статусу біженці та особи, яка потребують додаткового та тимчасового захисту мають право на отримання певної допомоги: грошові виплати і пенсії; працевлаштування; отримання освіти; провадження підприємницької діяльності, не забороненої законом; охорону здоров'я; володіння, користування і розпорядження своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; відправлення релігійних культів, судовий захист і т. ін. від держави, що надала такий статус.

Загалом, наша держава постійно проводить роботу щодо гармонізації національного законодавства з міжнародно-правовими актами. Так, Україною ратифіковано низку міжнародних правових актів та національних нормативних правових актів таких, як Конвенція про статус біженців 1951 року, ратифікована Законом України № 2942-III від 10 січня 2002 року [16], яка розтлумачена у «Керівництві з процедур і критеріїв визначення статусу біженця за Конвенцією про статус біженців 1951 року та Протоколу до неї 1967 року», які є обов'язковими для національних суб'єктів владних повноважень, зокрема, з огляду на положення Угоди між Урядом України та Управлінням Верховного Комісара ООН у справах біженців від 23 вересня 1999 року, ратифікованої Законом України № 1185-14 від 21 жовтня 1999 року [17]; Протокол до Конвенції 1967 року, ратифікований Законом України № 2942-III від 10 січня 2002 року; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17 липня 1997 року [18]; Конвенція ООН «Проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання» від 10 грудня 1984 року [19], ратифікована Законами України № 3484-XI від 26 січня 1987 року та 234-XIV від 05 листопада 1998 року; Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» № 3477-IV від

23 лютого 2006 року, згідно з положеннями ст. 17 якого положення Європейської конвенції та практика Європейського Суду з прав людини є джерелом права в Україні [20]; Закон України «Про біженців або осіб, які потребують додаткового захисту або тимчасового захисту» № 3671-VI від 08 липня 2011 року. Варто зазначити, що цей перелік не є вичерпним і він вказує на важливість даного питання та на необхідність постійного контролю з боку держави щодо відповідності національного законодавства європейським правовим нормам.

Відповідно до міжнародно-правових стандартів до принципів, які покладені в основу визначення статусу біженців у міжнародному праві відносяться:

- невідчуженості основних прав та свобод (згідно зі ст. 4 Конвенції ООН про громадянські та політичні права);
- права на громадянство та права не бути самовільно позбавленим громадянства чи права на зміну громадянства;
- заборони застосування збройної сили для обмеження здійснення окремими особами чи групами осіб прав людини або з тим, щоб позбавити їх національної, релігійної, культурної, мовної чи етнічної самобутності;
- заборони таких заходів, як примусове переміщення населення чи будь-які інші акти, що могли б призвести до насильницького переміщення людей;
- права клопотати про надання та користування в інших країнах притулком від переслідування;
- права покидати будь-яку країну, включаючи свою власну, та права повертатися у будь-яку країну;
- невислання біженців;
- необхідності врахування – через вжиття заходів, спрямованих на попередження, виправлення ситуації – специфічних потреб таких вразливих

груп, як жінки, глави сімей, безпритульні діти, жертви катувань та травм, люди похилого віку та інваліди;

– застосованості прав і свобод, закріплених у міжнародних нормах, що стосуються прав людини, до кожної людини, незалежно від її раси, кольору шкіри, статі, громадянства, мови, віросповідання, етнічного та соціального походження [4, с. 64].

Є й інші принципи та норми у сфері прав людини для міжнародного співробітництва з питань біженців, що стосуються мирних та дружніх відносин між державами. Разом з тим, варто зазначити, що міжнародно-правові принципи стосовно статусу біженців не існують самі по собі, відокремлено від чинних міжнародно-правових відносин. За допомогою процедури імплементації міжнародного права у внутрішньодержавне законодавство вони переходять на рівень принципів права конкретної держави, але при цьому не втрачають своєї міжнародно-правової якості [4, с. 64]. Це говорить про те, що світовою спільнотою створено відповідну систему захисту біженців, але, безумовно найкращим вирішенням проблеми з біженцями було б їх повернення на історичну батьківщину.

Між тим, у той час коли Україна переживає складний період у боротьбі за свою незалежність, українці-біженці за кордоном також стикаються з певними юридичними проблемами, у тій чи іншій мірі не врегульованими законодавством ЄС щодо питань працевлаштування, житла, тимчасового захисту та видачі або втрати документів тощо. За словами юристів, окремою категорією є юридичні запити щодо отримання тимчасового захисту для осіб, на яких в обов'язковому порядку не поширюється дія Директиви Ради Європейського Союзу, яка передбачає, що тимчасовий захист для громадян України, які виїхали до ЄС до 24 лютого 2022 року, може надаватися на розсуд влади кожної країни ЄС. Європейські країни врегулювали це питання по-різному. Зокрема, Німеччина та Нідерланди надають тимчасовий захист громадянам України,

які виїхали з України до ЄС не раніше ніж за 90 днів до російського вторгнення [21]. Більшість інших країн ЄС зайняли протилежну позицію: надають прихисток і допомогу тільки тим українцям, хто виїхав з України після повномасштабного вторгнення рф.

Крім того, за інформацією експертів організації United for Ukraine та Асоціації правників України, які надають юридичну підтримку українцям, що через війну були змушені виїхати за кордон, на сьогодні основними проблемами, з якими стикаються українці за кордоном, є вирішення юридичних питань щодо: народження дитини; шлюбу або розлучення; отримання соціальних виплат та пенсій; оформлення документів, зокрема закордонного паспорту або ID-картки; оподаткування доходів, зокрема в ситуаціях, коли громадянин України продовжує віддалено працювати в Україні, перебуваючи за кордоном тощо [21]. До речі, щодо уникнення подвійного оподаткування Державна фіскальна служба України листом від 10.02.2016 р. № 1341/М/99-99-17-02-03-14 надала індивідуальну податкову консультацію щодо особливостей визначення статусу резидента України для іноземців [22], в якому зазначає, що у разі якщо державу, в якій фізична особа має центр життєвих інтересів, не можна визначити, або якщо фізична особа не має місця постійного проживання у жодній з держав, вона вважається резидентом, якщо перебуває в Україні не менше 183 днів (включаючи день приїзду та від'їзду) протягом періоду або періодів податкового року. Тобто дохід громадянина України, який проживає за кордоном, має оподатковуватися в країні проживання, незалежно від місця отримання доходу. Важливо зауважити, що українським урядом укладено низку міжнародних договорів з питань оподаткування доходів за кордоном.

Таким чином, вжиті державою заходи дозволили уникнути негативних наслідків щодо порушення прав наших громадян за кордоном, але не повною мірою.

Так, попри позитивні заходи, направлені на удосконалення процедури отримання статусу біженця та осіб, які потребують додаткового захисту все ж таки залишаються недостатньо врегульовані у чинному Законі України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» положення, що стосуються невдалих формулювань таких як «зовнішня агресія», «громадянська війна» та «зіткнення на етнічній основі». Дані поняття не визначені ані в обов'язкових нормах міжнародного права, ані в українському законодавстві. Тому вирішення питання про кваліфікацію тієї чи іншої ситуації як підстави для надання тимчасового захисту залишається на розсуд конкретної посадової особи, яка має широке поле для маневру і вимушена при цьому керуватися переважно своїм внутрішнім переконанням. Свящук А.Л. зазначає, що даний Закон не передбачає альтернативних утриманню під вартою запобіжних заходів під час проведення екстрадиційної перевірки та можливість передачі звернення про надання статусу біженця чи додаткового захисту лише через органи Державної прикордонної служби, неможливість передачі таких заяв працівникам Міністерства внутрішніх справ чи слідчих ізоляторів. Серед недоліків автор також вказує на нечіткість порядку здійснення повноважень Службою безпеки України щодо перевірки осіб та процедури позбавлення статусу біженця або тимчасового захисту за поданням Служби безпеки України, що створює можливості для зловживань. Результатом такої процедури, що обґрунтовується цілком непрозорими міркуваннями державної безпеки (через що її практично неможливо оскаржити у судовому порядку), може стати накопичення у центрах тримання іноземців осіб, які позбавлені статусу біженця або тимчасового захисту, але не можуть бути вислані до країни походження. Як свідчить практика держав Східної та Південної Європи, ризик порушення прав таких осіб є особливо великим, що породжує численні звернення від них до Європейського суду з прав людини [10, с. 190-191].

Варто також зацентувати увагу на те, що Закон хоч і регулює процедурні питання визначення статусу біженця та осіб, що потребують додаткового захисту, але все ж таки мають певні недоліки. Так, незабезпеченість належного контролю призводить до таких наслідків, як невиконання або неналежне виконання законодавчо прописаних норм та правил проведення процедури з визначення статусу біженців. Прикладом цього може бути заборона Державної міграційної служби щодо спілкування затриманих осіб або осіб, що очікують на рішення щодо їхнього статусу, з представниками міжнародних організацій. Ця дія є проявом неповаги до людей та міжнародних організацій, також її можна розцінювати як дії, що порушують права людини. Крім того, це питання відсутності якісних послуг із перекладу: документів, розмов з уповноваженими посадовими особами; від біженців вимагають підтвердження реєстрації місця проживання; доволі висока плинність кадрів серед державних службовців; якщо шукачам притулку відмовлено – не надається жодної інформації про причину відмови; дуже короткий термін на подання скарги; багато скарг надходить від біженців щодо випадків корупції [5, с. 117].

Дослідники виокремлюють і інші проблеми у цій сфері, тому ці питання потребують узгодженості на законодавчому рівні. Зокрема, у 2002 році Україна ратифікувала Конвенцію про статус біженців від 1951 р. [16], в якій більш глибоко були роз'яснені права й обов'язки біженця та які заходи держава повинна запровадити щодо їх реалізації та контролю. Разом з тим, доцільно зробити висновок, що положення вказаної Конвенції були запроваджені у національне законодавство не повною мірою, тому дане питання щодо імплементації необхідних норм залишається відкритим.

Висновок. На разі процес міграції населення став невід'ємною частиною функціонування держав, які стикаються з цим феноменом з тих чи інших причин. До того ж, військова агресія російської федерації спровокувала масштабні соціальні наслідки і для громадян України, які у

свою чергу призвели до великої кількості біженців та порушень прав людини. Українці були вимушені залишати свої домівки щоб зберегти власне життя та життя близьких. При цьому великого значення набув правовий статус біженців, враховуючи розвиток міжнародних відносин і відповідних правових наслідків.

Наявний досвід правового регулювання міграційної діяльності показує, що законодавство України про біженців певною мірою відповідає нормам міжнародного права, але є недостатнім для розв'язання багатьох конкретних проблем. Так, українське законодавство у справах біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту не містить положень, які б створювали перешкоди для визнання їх тимчасового статусу. Крім того, якщо такі особи з тих чи інших причин незаконно перетнули державний кордон та своєчасно звернулися для отримання статусу біженця до відповідних державних органів, вони звільняються від адміністративної відповідальності. Разом з тим, зважаючи на рекомендації Конвенції про статус біженців від 1951 р., доцільно вдосконалити системи державного сприяння та контролю щодо прав та обов'язків біженців шляхом імплементації до національного законодавства, що у свою чергу призведе до усунення розбіжностей і надання одноманітності правовому регулюванню міграційних процесів до єдиної європейської системи захисту біженців. Найкращим варіантом вирішення цієї проблеми за європейськими стандартами захисту біженців є повернення їх на історичну батьківщину. Але війна в Україні затягується на невизначений термін, а це у свою чергу стане причиною для прийняття нових, більш довгострокових рішень країнами ЄС, які приймають біженців.

Отже, міжнародні договори є основним юридичним джерелом інституту прав біженців, які безпосередньо регулюють та містять конкретні положення, що визначають статус біженців. Але для вирішення проблем

біженців крім міжнародного права, велике значення має і законодавство країн, які їх приймають.

Тому сьогодні країнам потрібно не боротися з міграцією, а правильно її регулювати у правовому полі. Відповідно прагнення України щодо вступу до ЄС вимагає будувати державу на основі загальноприйнятих в Європі засад, серед яких провідне місце посідає і формування міграційної політики на тих же принципах, що застосовані в ЄС, а також співпраці у зазначеній сфері через надання юридичної, технічної, фінансової, інформаційної допомоги, що помітно сприяло розробці міграційного законодавства, розбудові відповідних органів виконавчої влади.

Література

1. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні : аналіт. доп. / [В. Потапенко, А. Головка, О. Валевський та ін.] ; за ред. В. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 33 с. doi: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.01>.
2. Гарна І. О. Організаційно-правове регулювання міграційних процесів в Україні : автореф. дис канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2004. 19 с.
3. Демчук Н.П. Правовий інститут примусового повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства органами державної прикордонної служби України : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Хмельницький, 2021. 226 с.
4. Городецький О.О. Міжнародні стандарти захисту біженців та їх основоположні принципи. *Право та державне управління*. 2020. № 2. С. 62-68.
5. Мішеніна А.С., Деркаченко Ю.В. Статус біженців в Україні та світі: загальний огляд. *Правова система: теорія і практика*. 2020. № 3. С. 113-119.

6. Калюжний Р. А., Кушнір І. П. Правове забезпечення взаємодії публічної адміністрації у прикордонній сфері : монографія. Київ : «МП Леся», 2015. 224 с.
7. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Нелегальна міграція: генезис і механізм протидії : монографія. Нац. акад. внутр. справ України. К. ; Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2002. 371 с. : іл., табл.
8. Олефір В. І. Державна міграційна політика України (організаційно-правовий аспект) : автореф. дис.... докт. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 36 с.
9. Мосьондз С. О. Державна міграційна політика в сучасній Україні (адміністративно-правовий аспект) : автореф. дис.... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2003. 19 с.
10. Свящук А. Л. Проблеми прав біженців та виклики сучасності : навч. пос. Харків : Видавництво «ФОП Голембовська О.О.». 2018. 321 с.
11. Тиндик Н.П. Адміністративно-правовий механізм регулювання міграції в Україні : дис... докт. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2009. 526 с.
12. Чуприна Г. В. Поняття та особливості адміністративного позову про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства. *Наук. вісн. Дніпропетровськ. держ. ун-ту внутр. справ.* 2012. № 3. С. 366–373.
13. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 30. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.12.2023).
14. Отчет о выполнении исследовательского проекта «Соблюдение прав человека в Украине по отношению к беженцам и лицам, ищущим убежище». *УВКБ в Украине, Ин-т социологии НАН Украины.* К., 1999. 115 с.

15. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 16. Ст. 146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text> (дата звернення 14.12.2023).
16. Конвенція про статус біженців 1951 року. *Верховна Рада України : офіційний вебпортал*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення: 15.01.2024).
17. Угода між Урядом України та Управлінням Верховного Комісара ООН у справах біженців від 23 вересня 1999 року. *Верховна Рада України : офіційний вебпортал*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_078 (дата звернення: 15.01.2024).
18. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17 липня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.01.2024).
19. Конвенція ООН «Проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведження і покарання» від 10 грудня 1984 року. *Верховна Рада України : офіційний вебпортал*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text (дата звернення: 15.01.2024).
20. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 15.01.2024).

21. Українці-біженці за кордоном стикаються з юридичними питаннями працевлаштування, житла, тимчасового захисту та видачі документів – юристи. *Інтерфакс-Україна*. 2023. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/912388.html> (дата звернення: 15.01.2024).
22. ДФСУ роз'яснює які документи підтверджують статус податкового резидента України для іноземців. *ПАРД*. URL: <https://www.pard.ua/uk/news/3952-dfsu-rozyasnyuye-yaki-dokumenty-pidtvverdzhuyut/> (дата звернення: 15.01.2024).

References

1. Potapenko, V., Golovka, A., Valevskyi, O., others. (2023). *The impact of migration on the socio-economic situation in Ukraine*: Kyiv: NISD [in Ukrainian].
2. Garna, I. O. (2004). Organizational and legal regulation of migration processes in Ukraine. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
3. Demchuk, N.P. (2021). Legal institution of forced return and deportation of foreigners and stateless persons by the bodies of the state border service of Ukraine. *Extended abstract of candidate's thesis*. Khmelnytskyi [in Ukrainian].
4. Horodetsky, O.O. (2020). International refugee protection standards and their fundamental principles. *Law and public administration*. 2, 62-68 [in Ukrainian].
5. Mishenina, A.S., & Derkachenko, Yu.V. (2020). The status of refugees in Ukraine and the world: a general overview. *Legal system: theory and practice*. 3, 113-119 [in Ukrainian].
6. Kalyuzhnyi, R.A., & Kushnir, I.P. (2015). *Legal provision of interaction of public administration in the border area*. Kyiv: "MP Lesya" [in Ukrainian].

7. Kolpakov, V.K., & Kuzmenko, O.V. (2002). *Illegal migration: genesis and counteraction mechanism*. Dnipropetrovsk: Science and Education [in Ukrainian].
8. Olefir, V. I. (2005). State migration policy of Ukraine (organizational and legal aspect). *Extended abstract of doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
9. Mosyondz, S. O. (2003). *State migration policy in modern Ukraine (administrative-legal aspect)*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
10. Svyaschuk, A. L. (2018). *Problems of refugee rights and challenges of modernity*. Kharkiv: "FOP Golembovska O.O." Publishing House [in Ukrainian].
11. Tindyk, N.P. (2009). The administrative and legal mechanism of migration regulation in Ukraine. *Doctor's thesis*. Lviv [in Ukrainian].
12. Chupryna, G. V. (2012). The concept and features of an administrative lawsuit for forced deportation of foreigners and stateless persons. *Scient.bulletin Dnipropetrovsk. state university of internal affairs*. 3, 366–373 [in Ukrainian].
13. Constitution of Ukraine (1996). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 30, 141. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
14. Report on the implementation of the research project "Observation of human rights in Ukraine in relation to refugees and asylum seekers". (1999). UNHCR in Ukraine, Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].
15. On refugees and persons in need of additional or temporary protection (2011) № 3671-VI. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 16, 146. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text> [in Ukrainian].

16. Convention Relating to the Status of Refugees of 1951. *Verkhovna Rada of Ukraine: official webportal*. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text [in Ukrainian].
17. Agreement between the Government of Ukraine and the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees. (1999). *Verkhovna Rada of Ukraine: official webportal*. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_078 [in Ukrainian].
18. The Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950, ratified by Law of Ukraine № 475/97-BP. (1997). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 40, 263. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
19. UN Convention "Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment and Punishment". (1984). *Verkhovna Rada of Ukraine: official webportal*. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text [in Ukrainian].
20. On the implementation of decisions and application of the practice of the European Court of Human Rights: Law of Ukraine № 3477-IV. (2006). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 30, 260. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> [in Ukrainian].
21. Ukrainian refugees abroad face legal issues of employment, housing, temporary protection and issuing documents – lawyers. (2023). *Interfax-Ukraine*. Retrieved from: <https://interfax.com.ua/news/general/912388.html> [in Ukrainian].
22. The SFSU clarifies which documents confirm the status of a tax resident of Ukraine for foreigners. *PARD*. Retrieved from: <https://www.pard.ua/uk/news/3952-dfsu-rozyasnyuye-yaki-dokumenty-pidtverdzhuyut/> [in Ukrainian].